

Антилоџија

модерне црногорске поезије

Антилоџију саставио и предговор написао

Будимир Зудак

Заиста пјесничких антологија не може бити превише, нарочито ако су добре. Ни оне лоше, међутим, након што се не показују као сувишне. То из разлога што добијају атрибут свједочанства о укусима који су били доминантни у једном периоду, или пак о индивидуалним укусима самог антологичара (мада смо увјерени да су увијек изузетно живе везе између тзв. »владајућег укуса«, или »духа времена«, и индивидуалног, антологичаревог), који долазе до изражаја у антологији.

Уз мало претјеривања могло би се рећи да готово свако има право на сопствену антологију, већ самим тим што има право да једну поезију воли више него другу. Али, тешко да свако може бити антологичар пред кога се поставља као императив — сазнајност и објективност.

Наравно, објективност је толико широка категорија да у оквиру ње има довољно мјеста за субјективна опредељења. А кад је у питању антологичарски посао можда смо најближи увјерењу да је тзв. антологичарска објективност само друго име за лични избор »по сподности«. Можда не би било добро да је другачије.

Прихватити се критичког читања црногорске поезије од Риста Ратковића до наших дана, подразумијева извјестан ризик. Али ни једна антологија, која је прављена са иоле озбиљнијим амбицијама, није била поштеђена ризика и неспоразума. (У овом случају треба читати: »ризика од неспоразума«).

Само динамичне литературе захтијевају честа преиспитивања, у којима ће се поново мјерити оно што је већ једном (или више пута) измјерено, и у којима ће се нужно наћи мјеста за мјерење онога што је тек створено.

Доиста, један од најефикаснијих облика тог мјерења, уз обавезну нову диоптрију, јесу антологије. Често антологија у погледу успостављања одређене скале вредности уради више него цијеле екипе критичара. Поготово у вријеме кад се не би могли похвалити и у Црној Гори, да нам је критика способна за такве систематизације. Далеко би нас одвео разговор о томе како нам критика (које готово да нема у дословном смислу) и оно што би могла да чини не чини, а чини оно што не би требало — претвара писање о књигама у биљешкарење из којег најчешће умјесто говора о дјелу које се разматра,

пзбија јасно само говор о природи приватних односа између писца и критичара.

Но, с друге стране, све и кад би нам критика била на висини задатка, она не би укидала потребу за антологијама. Напротив, иницирала би их, као незамјењиву и најексплицитније изражену критичку мисао — која умјесто говора језиком критике проговара самим језиком поезије, сакупљајући између истих корица најбоље пјеснике и њихове најбоље пјесме.

Отуда сматрамо да су опширни и исцрпни предговори антологијама сувишни. Јер ако сами појам антологије подразумева искључиво вриједносну компоненту, представља непотребно удвостручавање посла то објашњавање због чега смо једног пјесника изоставили а другог уврстили итд.

Па ипак, кад је у питању антологија црногорске поезије, не да би било природно да се начини један обиман предговор, већ и цијела студија, која би преузела на себе задатак да прије свега рашчисти низ недоумица које је претходно, да је било више среће, требала да разријеши књижевна историја.

Та ненаписана студија би у суштини имала задатак да одговори на једно темељно питање: Шта је то црногорска поезија?

То је, међутим, и задатак наше антологије.

Да би се одговорило на постављено питање треба узети у обзир неколико могућих критеријума по којима би једног пјесника имали сматрати црногорским.

Прије свега имамо у виду мјесто рођења и поријекла пјесниковог; затим да ли су пјесников живот и дјеловање везани за Црну Гору; и најзад, да ли сам пјесник изражава припадност црногорској поезији.

Ова упрошћена, и у крајњем, вишеструко недовољна шема можда би нам и помогла да консеквентно спроведемо презентовање црногорске поезије у једној антологији, ослобађајући нас бриге око одређења саме припадност пјесника реченој поезији (што је темељна претпоставка да се обави главни посао — бирање најбољих пјесника и пјесника по строго естетским критеријумима) кад би придржавање те шеме омогућавало да ствари изведемо на чистац.

Тако је, на примјер, родоначелник црногорске »модерне«
Ристо Ратковић рођен у Црној Гори, живио и радио у Београду, уврштен је у антологије српске поезије (З. Мишић, М. Павловић), али и у антологије црногорске поезије. Осим тога његов утицај је све доскора заобилазио пјеснике у Црној Гори; Ратковићев »онирички надреализам«
више је утицао на београдске пјеснике, а тек сад, рекосмо, у Црној Гори он доживљава, превасходно код млађих пјесника, једну врсту ренесансе.

Радован Зоговић не живи у Црној Гори; Матија Бећковић такође; Даринка Јеврић је и рођена и живи на Косову итд., итд.

То је просто судбина многих црногорских пјесника овог вијека да живе и стварају изван Црне Горе, припадајући често и тим литературама.

То су дилеме које никако не можемо очекивати да разријешу једна антологија, па ни ова.

Тешкоће настају махом отуда што се проблеми литературе преносе на план политике, задирући у осјетљиво питање нације, итд. Све је то допринијело искључивости која литератури само штети.

Толико препрека ванестетске природе ваља савладати да би се начинила антологија црногорске поезије, да испада како је све важније од поезије саме.

Ми смо ову замку стално имали на уму. Нисмо, на примјер, допустили, попут неких ранијих антологичара, да »најцрногорскији« савремени пјесник Матија Бећковић, из ко зна каквих све разлога, за које један антологичар не смије да хаје, буде изостављен из савремене црногорске поезије.

Али, нити је Бећковић заступљен по томе што је, како условно рекосмо, »најцрногорскији«, нити је неко искључен из антологије зато што није црногорски у довољној мјери. Нагласак је, и у наслову ове антологије, на ријечи модерно. А кад је о поезији ријеч увјерени смо да је појам модерности утемељен на умјетнички вриједном.

У том смислу Његоша можемо сматрати родоначеником модерне црногорске поезије.

Ми смо се међутим, определијели за представљање црногорске модерне поезије овога вијека. Тачније, није ријеч о вијеку, већ о половини стољећа, јер најстарији заступљени пјесник је рођен 1903, а најмлађи 1954. г.

Ако узмемо у обзир да је заиста ријеч о половини стољећа развоја једне поезије, онда никако нећемо имати разлога да будемо незадовољни њеним резултатима, нити ћемо доводити у питање потребу и оправданост прављења једне овакве књиге.

Намјера нам је била да сачинимо пјесничку књигу која би садржала најбоље пјесме савремене црногорске поезије.

И сам читалац ће се лако увјерити да нисмо бирали пјеснике и пјесме сличне орјентације. А и да смо покушали то нам не би пошло за руком, јер се ова поезија показала веома разноврсном. Антологичару никако не би смјело да буде идеал Прокрустова постеља, у коју ће смјештати само оне пјеснике и њихове пјесме према чијим поетикама осјећа блискост.

Ми смо чак свјесно инсистирали на тој различитости. Отуда су изостала нека имена јер по нашем увјерењу њихова поезија не представља аутентичан глас у савременом црногорском пјесништву.

Осјећамо потребу да укажемо и на један принцип по којем су бирани пјесници у ову антологију. Наиме, црногорску поезију смо условно подијелили на четири

генерацијска круга. Први круг су међуратни пјесници; други — пјесници који се јављају педесетих година; трећи — пјесници 60—70-их година; четврти — пјесници који се јављају почетком осамдесетих година. Затим смо покушали да из сваког од та четири круга одаберемо најизразитија пјесничка имена.

Што се пак тиче броја пјесама којим су заступљени пјесници у овој антологији треба рећи да тај број просто не изражава значај који пјесник има за савремену црногорску поезију. Није ништа необично да и крупне пјесничке фигуре нису успјеле да остваре већи број антологијских пјесама, већ да њихово дјело као цјелина тек представља тог пјесника. А цјелине лакше подносе недостатке од појединачне пјесме. Можда су типичан примјер за то и Р. Зоговић и Д. Костић.

С друге стране пјесници мање обимног дјела успјели су да остваре низ цјеловитих пјесама.

Па ипак се не може избјећи утиску да број пјесама нужно сугерише и значај пјесника. У сваком случају нисмо унапријед одређивали број пјесама којим ће поједини пјесник бити заступљен, исто као што нисмо робовали обзирима који би нас навели да пјеснику који је »неадекватан« заступљен, додамо још коју пјесму макар и по цијену нарушавања доживљаја који ће читалац имати при сусрету са тим малим бројем пјесама.

Има, кад је ријеч о савременој црногорској поезији још једна занимљивост, која у ствари представља њену суштину. Лако се да уочити како ова поезија доживљава темељне заокрете и метаморфозе. Од најстаријих пјесника (Р. Зоговић, Д. Костић) преко средње генерације (Ј. Брковић, М. Краљ, нешто касније — Косте Радовића и др.), видан је напор за потупном модернизацијом израза. Разумије се, то није случај са свима. Они којима то не полази за руком, већ остају вјерни свом овјешталом шаблону пјевања и мишљења, сами себе су искључили из актуелног књижевног тренутка и тока. Такође је јасно да ни сви млађи пјесници нису модерни.

И поново се враћамо на модерност као на друго име за вриједност. А ова антологија, као што рекосмо, и јесте замишљена да буде сачињена као једно вриједно пјесничко дјело, које ће бацити ново свијетло на савремено црногорско пјесништво.

Распон од пола вијека поезије, колико је обухваћено нашом антологијом, у једној литератури може бити посве безначајан (као што је био случај у црногорској литератури од Његоша до Ратковића), али може да буде и период крупних пјесничких резултата.

Увјерени смо да је црногорска поезија у ових педесет година у ствари створена, и да је чине значајна, па и велика пјесничка дјела.